

הלכות שבת – שיעור 12

דיני מוקצה – חלק ד'

בסיס לדבר האסור

אחר שביארנו את ג' הסוגים המרכזיים של גזירת מוקצה, נציע סוג מוקצה רביעי שמנו הפוסקים ומכונה בשם "בסיס לדבר האסור" (בית יוסף פתיחה שח) וכדלהלן:

הגדרה: דבר היתר שמיועד לשימוש מוקצה (ש"ע שט, ד. שי, ז).

דינו: אסור בטלטול כדין המוקצה שעליו; כלומר, אם הונח על גביו מוקצה מחמת גופו או מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו, ואם הונח על גביו כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו, אך אסור לטלטלו לצורך שמירת החפץ (רמ"א שי, ז ומשני"ב כד, ש"כ כ, הערה קצו קצו).

רצוי להדגיש שהבסיס אסור בטלטול, אף אם נפל או ניטל דבר המוקצה מעליו בשבת בכל צורה שהיא, לפי שנהפך הוא בעצמו למוקצה (ש"ע שי, ז, רמ"א שט, ד).

איך יוצרים בסיס

א. **כוונה תחילה:** אין ההיתר נעשה בסיס אלא אם כן המוקצה הונח עליו בכוונה תחילה על דעת שישאר עליו לכל הפחות בכניסת השבת וכנ"ל, אך אם שכח את דבר המוקצה שם, או אפי' הניחו בכוונה תחילה אך לא היה בדעתו בפירוש להשאירו שם בשבת, לא נעשה בסיס (ש"ע שט, ד, משני"ב יח כא, ושעה"צ כ). מלבד בדבר שדרך המוקצה להיות עליו בדרך קבע, כדוגמת ארנק שהוא מקומו הקבוע של הכסף, שבוזה אף אם שכח הכסף בו, דינו כמניח מדעת ונעשה בסיס (משני"ב שט, ח).

ב. **רשות לייחוד:** כמו"כ אין נעשה בסיס אלא כאשר הונח דבר המוקצה ע"י בעל החפץ, אך אם הניחו אדם אחר ללא הסכמת בעל החפץ אינו נעשה בסיס, מלבד אם ידוע שנוח לבעל החפץ בהנחה זו (רמ"א שט, ד. משני"ב כז).

ג. **זמן הייחוד:** אין ההיתר נעשה בסיס אלא א"כ הונח עליו דבר המוקצה קודם כניסת השבת, אך אם הונח בשבת עצמה לא נעשה בסיס, ולכך אם ניטל ממנו המוקצה בשבת מותר לטלטל את דבר ההיתר (ש"ע רעט, ה. משני"ב שי, ז), ואף בעוד המוקצה עליו מותר לנערו שיוסר המוקצה מעליו כשצריך את ההיתר או את מקומו (משני"ב רס"ו, כו. וביה"ל שי, ז ד"ה מטה).

בסיס לאיסור והיתר

אם הונח על דבר ההיתר קודם שבת גם דבר מוקצה וגם דבר היתר, נעשה החפץ "בסיס לדבר האסור ולדבר המותר", ודינו שטפל הבסיס לחשוב מבינם, ולכך אם דבר המוקצה חשוב יותר, נעשה בסיס לדבר המוקצה ואסור בטלטול, ואם ההיתר חשוב יותר מותר בטלטול (ש"ע שי, ח).

שלושה כללים בקביעת חשיבות

- חשיבות נקבעת אך ורק על פי בעלי החפץ מה יותר חשוב בעיניו, ולא על פי נוהג העולם (משני"ב שי, לג).
- כמו"כ חשיבות אינה נקבעת על פי שיווי ממוני בלבד, אלא על פי צורך הבעלים בשבת, כלומר החפץ שיותר נחוץ ונצרך לאותה שבת הוא מוגדר כחשוב יותר לענין בסיס, לדוגמא: אם מונח על השולחן מערב שבת סכום כסף גדול וחלות של שבת, אף ששיווי הממוני של הכסף רב על של החלות, מ"מ

הלכות שבת – שיעור 12

דיני מוקצה – חלק ד'

החלות כעת נצרכות יותר, ולכך לא נעשה השולחן בסיס לדבר האסור (אג"מ ה"ב יז, שבט הלוי ח, נב. וש"י"כ כ הערה רלא).

- ברם גם באופן שההיתר חשוב ונצרך כעת יותר, כאשר עיקרו של הבסיס עומד לדבר האסור כדוגמת פמוטים של שבת שמיוחדים לשלהבת שהיא מוקצה, גם אם הניח עליהם דבר היתר חשוב יותר כדוגמת חלות שבת וכיו"ב, נעשים בסיס לשלהבת ולא לחם ואסורים בטלטול (שו"ע רע"ג, ע"פ המשני"ב ט). ולכך מגש לנרות, אם רגילים להניח עליו גם שאר דברים של היתר כגון גביע חלות וכיו"ב, והונח עליו חלות מערב שבת לא נעשה בסיס, אך אם אין רגילות להניח עליו דבר מלבד הנרות, נעשה בסיס בכל אופן (הגרש"ז אויערבך, שבות יצחק מוקצה פט"ז. וראה עוד באג"מ, ה"ב, יא).

סוגי 'בסיס'

א. **מוקצה אינו מונח מעל דבר ההיתר**, כל שמוחזק ונתמך על ידי דבר ההיתר, כגון שתלוי בו נחשב ההיתר בסיס לדבר האסור, לדוגמה שלחן שתלוי בו מגירה עם דברי מוקצה, הרי השולחן בסיס לדברי המוקצה שבתוך המגירה (משני"ב סי' רע"ז, ז. שי, לא).

ב. **בסיס לדבר האסור הוא רק כאשר הבסיס הונח כדי לשמש לאיסור שעליו**, להוות לו מושב ומקום, אך אם אינו משמשו אינו נעשה בסיס (שו"ע רנט, א ומשני"ב ט), ולכך נרות שבת המונחות על המפה שעל השלחן, אין המפה נעשית בסיס לנרות, כיון שאינה משמשת את הנרות אלא את השלחן שתחתיה (שעה"צ שט, כד). וכן אבן שהניחה על כיסוי כלי כדי שלא יפתחו החתולים את הכלי, או הניחה על דפי נייר לבל יתפזרו ברוח, לפי שכיסוי הכלי ודפי הנייר אינם משמשים את האבן אלא להיפך האבן משמשת אותם (שש"כ כ, נד).

ג. **אין דבר ההיתר נעשה בסיס אלא כאשר מונח המוקצה על עיקרו**, אך אם מונח על דבר הטפל לו, לא נעשה בסיס אלא החלק הטפל, ולכך כסף המונח בכיס של בגד. הואיל ואין הכסף על עיקר הבגד אלא בכיס שהוא טפל לבגד, אין הבגד נעשה בסיס אלא הכיס בלבד דוקא בכיס שרק פיו תפור אך כולו תלוי בכיס מכנסיים, אך כיס שכולו תפור בבגד ככיס חולצה, כל הבגד נעשה בסיס (משני"ב ל).

וכן כסף הנמצא במגירה המחוברת לשלחן, הואיל ואין הכסף על עיקר השולחן אלא על המגירה הטפילה לו, אין השולחן נעשה בסיס אלא המגירה (רמ"א שי ז, ומשני"ב כט לא).

ד. **כאשר לדבר המוקצה אין שום חשיבות ביחס לבסיס עליו הוא מונח**, אינו נעשה בסיס לדבר האסור, כגון מעט קליפות או סכום מועט של כסף ע"ג השולחן (משני"ב שי, לא. ובסי' שכג לו).

הבהרה חשובה: חשוב להדגיש, שגם באופנים שאין דבר ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור, כל זמן שדבר המוקצה מונח עליו, אסור לטלטלו וכדין "טלטול מן הצד" כפי שהתבאר בכללי מוקצה (שו"ע ש"ט, ג ד).